

РОЗДІЛ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.6

ОСНОВИ КОНЦЕПЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

FOUNDATIONS OF THE IDEA OF CONSTITUTIONAL AND LEGAL BASES OF THE ORGANIZATION AND FUNCTIONING OF LAW AND ORDER PROTECTION AGENCIES OF UKRAINE: THE ISSUES

Боняк В.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Запропоновано науково-обґрунтовану концепцію конституційно-правових засад організації та функціонування органів охорони правопорядку України на сучасному етапі її розвитку. Сформульовано авторську дефініцію поняття «орган охорони правопорядку України», визначено його ознаки. Розкрито конституційно-правові засади організації та функціонування органів охорони правопорядку України, визначено особливості конституційно-правового регулювання їх формування та діяльності. Визначено проблеми формування та діяльності цих органів публічної влади, запропоновано пріоритетні напрями вдосконалення національного законодавства з питань організації та функціонування органів охорони правопорядку України в контексті реформування правоохоронної системи суспільства.

Ключові слова: механізм держави України, апарат Української держави, державний орган України, правоохоронний орган України, орган охорони правопорядку України, конституційно-правові засади організації та функціонування органів охорони правопорядку України, конституційно-правове регулювання формування та діяльності органів охорони правопорядку України.

Предложена научно-обоснованная концепция конституционно-правовых основ организации и функционирования органов охраны правопорядка Украины на современном этапе ее развития. Сформулировано авторскую дефиницию понятия «орган охраны правопорядка Украины», определены его признаки. Раскрыты конституционно-правовые основы организации и функционирования органов охраны правопорядка Украины, определены особенности конституционно-правового регулирования их формирования и деятельности. Определены проблемы формирования и деятельности этих органов публичной власти, предложены приоритетные направления усовершенствования национального законодательства по вопросам организации и функционирования органов охраны правопорядка Украины в контексте реформирования правоохранительной системы общества.

Ключевые слова: механизм государства, аппарат Украинского государства, государственный орган Украины, правоохранительный орган Украины, орган охраны правопорядка Украины, конституционно-правовые основы организации и функционирования органов охраны правопорядка Украины, конституционно-правовое регулирование формирования и деятельности органов охраны правопорядка Украины.

The author has offered a science-based idea of the constitutional and legal framework of the organization and functioning of law and order protection agencies of Ukraine at the present stage of its development. She has formulated her own definition of the concept of "law and order protection agency of Ukraine", and defined its attributes. She has disclosed constitutional and legal bases of the organization and functioning of law and order protection agencies of Ukraine, defined features of constitutional and legal regulation of their formation and activities. The author has identified problems of formation and activity of public authorities, proposed priority areas for improving national legislation on the organization and functioning of law and order protection agencies of Ukraine in the context of reforming the law enforcement system of the society.

Key words: mechanism of the state, apparatus of the Ukrainian state, Ukrainian authorities, law enforcement body of Ukraine, law and order protection agency of Ukraine, constitutional and legal bases of organization and functioning of law and order protection agencies of Ukraine, constitutional and legal regulation of the formation and activity of law and order protection agencies of Ukraine.

Постановка проблеми. Аналіз наукової літератури з предмету дослідження свідчить про те, що концепція конституційно-правових засад організації та функціонування органів охорони правопорядку України на сучасному етапі її розвитку не знайшла свого наукового обґрунтування в національній правовій доктрині конституційного права.

Необхідність визначення основ цієї концепції викликані такими обставинами: а) курс держави на євроінтеграцію й реформування організації та функціонування цих органів шляхом зміни перехідної карально-правоохоронної їх моделі на правоохоронну та соціально-сервісний зміст їх діяльності; б) воєнні дії на Південному сході країни, що покладає на ці органи додаткове навантаження та вимагає вміння ефективно діяти в умовах надзвичайних ситуацій.

Стан дослідження. Вагомий внесок у розробку проблеми конституційно-правових засад формування та діяльності державних органів належить таким вітчизняним ученим, як Ю.Г. Барабаш, Ю.М. Бисага, Д.М. Белов,

А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, В.В. Кравченко, Л.Р. Наливайко, О.В. Петришин, П.М. Рабінович, В.Я. Тацій, О.Ф. Фрицький, О.Ф. Скакун, Ю.С. Шемшученко, О.Н. Ярмиш та іншими. Однак питання конституційно-правових засад організації та функціонування органів охорони правопорядку ще не стало предметом окремої уваги вчених, тому вимагає сучасних наукових розробок.

Метою дослідження є спроба розробки основ концепції конституційно-правових засад організації та функціонування органів охорони правопорядку України.

Виклад основного матеріалу. Концепція конституційно-правових засад організації та функціонування органів охорони правопорядку України як система науково-обґрунтованих ідей повинна включати в себе такі аспекти: інтерпретація поняття «органи охорони правопорядку України», його суттєві ознаки та диференціація; співвідношення досліджуваної категорії із суміжними категоріями, що утворюють інституційну складову сучасної

демократичної, соціальної та правової держави; формулювання поняття «конституційно-правові засади організації та функціонування органів охорони правопорядку України» та їх класифікацію; визначення змістовного наповнення понятійного ряду концепції конституційно-правового регулювання організації та функціонування органів охорони правопорядку України; окреслення кола теоретико-прикладних проблем, пов'язаних з організацією та функціонуванням цих органів в умовах формування в Україні громадянського суспільства і розбудови правової держави, та розробку пропозицій щодо конкретних шляхів їх вирішення.

Поставлені завдання вимагають насамперед звернення до теорії механізму держави, предметом дослідження якої є інституційна складова держави та її елемент – державні органи. Учення про державні органи України, включаючи й правоохоронні, було ґрунтовно розроблене загальнотеоретичною наукою та правовою доктриною конституційного права, зокрема, у працях О.М. Бандурки [1], Ю.Г. Барабаша [2], В.В. Копейчикова [3], В.В. Кравченка [4], Л.Р. Наливайко [5], В.Ф. Погорілка та В.Л. Федоренка [6], О.В. Петришина [7], П.М. Рабіновича [8], С.Г. Серьогіної [9], О.Ф. Фрицького [10], Ю.О. Фрицького [11], В.Я. Тация [12], В.М. Шаповала [13], О.Н. Ярмиша, В.О. Серьогіна [14] та інших. Водночас своєрідною прогалиною національної правової доктрини слід вважати відсутність науково-обґрунтованої дефініції поняття «орган охорони правопорядку України» та його класифікації.

Використання пізнавальних можливостей загальнотеоретичних категорій «державний орган» та «правоохоронний орган» дозволило розкрити зміст поняття «орган охорони правопорядку України». Від інших органів публічної влади правоохоронної спрямованості він відрізняється такими рисами: а) у своєму складі, як правило, має озброєні підрозділи; б) співробітники цього органу наділені правом застосування легального примусу (включаючи вогнепальну зброю); в) на нього законом покладено здійснення правоохоронної функції, що є основною та повсякденною (діяльність органу охорони правопорядку України спрямована на реалізацію державної політики у сфері охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів людини, забезпечення законності та правопорядку в суспільстві).

Диференціацію поняття «орган охорони правопорядку України» слід здійснювати залежно від ролі цих органів у здійсненні правоохоронної функції, змісту державно-владних повноважень та методів здійснення функції правоохорони. Це дозволяє поділяти досліджувані органи публічної влади на такі різновиди:

1) основні органи охорони правопорядку України, яким належить провідна роль у здійсненні правоохоронної функції та для яких діяльність із забезпечення законності та правопорядку в суспільстві є основною та повсякденною, а також пов'язана із систематичним застосуванням заходів державно-владного примусу, у тому числі із застосуванням вогнепальної зброї. До таких слід віднести міліцію (поліцію), Службу безпеки України, Національне антикорупційне бюро, Національну гвардію, військову службу правопорядку, управління державної охорони;

2) неосновні органи охорони правопорядку України, для яких діяльність із забезпечення законності та правопорядку в суспільстві залежно від фактичних обставин може бути як основною, так і додатковою та не пов'язана із систематичним застосуванням заходів державно-владного примусу, а саме: підрозділи Державної пенітенціарної служби України (органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори), Державна прикордонна служба України, підрозділи Державної фіскальної служби України (податкова міліція та митні органи), прокуратура України.

За територією, на яку поширюється їх компетенція (масштабність правопорядку) зазначені органи класифікуються на загальнодержавні органи охорони правопорядку

(їх компетенція поширюється на всю територію держави (МВС України, Служба безпеки України, Генеральна прокуратура України та інші); республіканські (компетенція поширюється на Автономну Республіку Крим (Головне Управління МВС України в АРК тощо); місцеві, компетенція яких поширюється на територію області, району, міста, селища, села (територіальні органи Служби безпеки України, підрозділи МВС (УМВС в областях, рай-, міськ-, ліноргани внутрішніх справ тощо).

Понятійний ряд, що відображає інституційну складову держави, охоплює собою такі категорії: «механізм держави», «державний апарат», «державний орган», «правоохоронний орган». Питання співвідношення цих категорій досліджувалося як загальнотеоретичною наукою, так і доктриною конституційного права [5; 15; 16; 17; 18]. Водночас питання співвідношення поняття «орган охорони правопорядку України» з іншими категоріями цього понятійного ряду не знайшло свого відображення в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених.

Використання пізнавальних можливостей системного методу, філософських категорій діалектики «загальне», «особливе» та «одиничне» дозволяють зробити такі висновки щодо співвідношення поняття «орган охорони правопорядку України» з іншими категоріями цього понятійного ряду:

– з погляду системного методу такі досліджувані нами явища державно-правової дійсності, як органи охорони правопорядку України, правоохоронні органи України, державний апарат України, механізм Української держави співвідносяться в такий спосіб: 1) органи охорони правопорядку України є окремою групою (підсистемою) правоохоронних органів України; 2) органи охорони правопорядку України є структурним елементом державного апарату як системи державних органів; 3) органи охорони правопорядку України є структурним елементом механізму держави як системи державних організацій (органів, підприємств, установ);

– категорії «державний орган України», «правоохоронний орган України» та «орган охорони правопорядку України» утворюють такий понятійний ряд (від найбільшого за обсягом до найменшого): а) «державний орган України» є найбільш широким за обсягом поняттям, проте з найменшим змістом; б) «правоохоронний орган України» має дещо вужчий обсяг поняття, проте зміст його більший у порівнянні з категорією «державний орган України»; в) «орган охорони правопорядку України» є поняттям із найменшим обсягом, однак із найбільшим у порівнянні з зазначеними категоріями змістом;

– досліджувані загальнотеоретичні категорії співвідносяться в такий спосіб: «державний орган України» є загальним родовим поняттям; поняття «правоохоронний орган України» та «орган охорони правопорядку України» є особливим, а окремо взяті правоохоронні органи України та органи охорони правопорядку України – одиничним.

Аналіз сутнісно-змістовних ознак досліджуваних категорій дозволяє виокремити як їх спільні, так і відмінні риси. До спільних рис можна віднести такі: 1) усі досліджувані поняття («механізм Української держави», «державний апарат України», «державний орган України», «правоохоронний орган України», «орган охорони правопорядку України») відображають інституційну складову Української держави; 2) їх організація та функціонування здійснюється відповідно до конституційно-правових засад; 3) мають єдине джерело фінансування (кошти державного бюджету).

Відмінності полягають у такому:

1) за способом формування державний апарат як система державних органів може формуватися як шляхом виборів, так і шляхом призначення, а правоохоронний орган й орган охорони правопорядку України – тільки шляхом призначення; 2) з огляду на структурну організацію – ор-

ган Української держави може бути як колегіальним, так і одноособовим, а правоохоронний орган і орган охорони правопорядку України – тільки колегіальними та можуть мати у своєму складі озброєні формування; 3) з огляду на спектр здійснюваних функцій державний апарат здійснює широкий спектр функцій держави (економічну, політичну, соціальну, культурну тощо), правоохоронний орган та орган охорони правопорядку України здійснюють правоохоронну функцію, причому для органу охорони правопорядку ця функція є основною та повсякденною; 4) з огляду на зміст державно-владних повноважень лише органи охорони правопорядку України мають право у випадках, передбачених законом, застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю.

Також слід указати, що проблема конституційно-правових засад організації та функціонування державного апарату була предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених-представників галузевих юридичних наук, зокрема конституційного та адміністративного права [2; 5; 16; 19; 20; 21]. Водночас такий її аспект, як конституційно-правові засади організації та функціонування органів охорони правопорядку України не знайшов свого відображення в наукових працях із цієї проблематики. Урахування змістовного навантаження категорій «конституційно-правові засади», «конституційно-правові основи», «конституційно-правові принципи» дозволяє запропонувати таку інтерпретацію поняття «конституційно-правові засади організації та функціонування органів охорони правопорядку України»: це система законодавчо визначених основоположних ідей, незаперечних вимог, які характеризуються універсальністю, загальною значущістю, найвищою імперативністю та є підґрунтям для існування цих органів публічної влади. Їх ознаками є такі: а) універсальність; б) загальна значущість; в) найвища імперативність; г) історичність та об'єктивна обумовленість; д) матеріалізованість у праві; е) специфічний предмет впливу – суспільні відносини, у межах яких здійснюється організація та функціонування органів охорони правопорядку України.

Диференціація конституційно-правових засад організації та функціонування досліджуваних органів публічної влади з огляду на джерело свого закріплення та коло суб'єктів, на яких поширюється їх дія, передбачає виокремлення таких складових: 1) загальні (універсальні) засади, що закріплені в Основному Законі держави; ними керуються всі органи публічної влади, включаючи й правоохоронні органи України; 2) спеціальні, що закріплені в органічних законах Української держави; їх дія яких поширюється на окремі органи охорони правопорядку України (закони України «Про міліцію», «Про Службу безпеки України», «Про прокуратуру», «Про Національне антикорупційне бюро» тощо).

Урахування змісту загальнотеоретичних категорій, що утворюють понятійний ряд теорії правового регулювання, дають можливість запропонувати таку інтерпретацію понять, що складають понятійний ряд концепції конституційно-правового регулювання організації та функціонування органів охорони правопорядку України:

– конституційно-правове регулювання організації та функціонування органів охорони правопорядку України – це здійснюваний уповноваженими суб'єктами правотворчої, правоінтерпретаційної та правозастосовної діяльності за допомогою системи юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини, у межах яких відбувається формування та дія цих органів публічної влади. Метою такого впливу є впорядкування, охорона та розвиток указаних відносин. Зазначене поняття характеризують такі суттєві ознаки: 1) тісний зв'язок досліджуваного правового феномену (конституційно-правового регулювання) із державою в особі правотворчих, правоінтерпретаційних та правозастосовних органів; 2) має системний характер, який

виявляється у формуванні та функціонуванні відповідного механізму як цілісної системи юридичних засобів; 3) має специфічний предмет впливу – саме суспільні відносини, у межах яких здійснюється організація та функціонування органів охорони правопорядку України; 4) його метою є впорядкування, охорона та розвиток суспільних відносин за участю органів охорони правопорядку України;

– метод конституційно-правового регулювання організації та функціонування органів охорони правопорядку України – це сукупність прийомів та способів, за допомогою яких здійснюється правовий вплив держави в особі законодавця на суспільні відносини, що є складовою предмета галузі конституційного права та в межах яких здійснюється формування та діяльність цих органів публічної влади;

– способи конституційно-правового регулювання організації та функціонування органів охорони правопорядку України – це первинні засоби владного впливу на поведінку учасників суспільних відносин за участю досліджуваних органів публічної влади, їх службових і посадових осіб шляхом наділення вказаних суб'єктів юридичними правами та юридичними обов'язками. Зазначеними способами є такі:

а) зобов'язання – це первинний засіб владного впливу на поведінку учасників суспільних відносин, у межах яких здійснюється організація та функціонування органів охорони правопорядку України шляхом покладання на вказаних суб'єктів права юридичного обов'язку активного типу як складової їх державно-владних повноважень;

б) заборона – це первинний засіб владного впливу на поведінку учасників суспільних відносин, у межах яких здійснюється організація та функціонування органів охорони правопорядку України шляхом покладання на вказаних суб'єктів права юридичного обов'язку пасивного типу як складової їх державно-владних повноважень;

в) дозвіл – це первинний засіб владного впливу на поведінку учасників суспільних відносин, у межах яких здійснюється організація та функціонування органів охорони правопорядку України шляхом наділення вказаних суб'єктів права юридичними правами як складовою державно-владних повноважень;

– механізм конституційно-правового регулювання організації та функціонування органів охорони правопорядку України – це система юридичних засобів, за допомогою яких здійснюється владний вплив на суспільні відносини, у межах яких формуються та діють ці органи публічної влади; метою такого впливу є впорядкування, охорона та розвиток цих відносин.

Слід акцентувати увагу на тому, що особливостями конституційно-правового регулювання організації та функціонування органів охорони правопорядку України є такі: 1) моделювання поведінки учасників цих відносин здійснюється за допомогою норм права, об'єктивованих у конституційному законодавстві; 2) превалювання серед способів правового регулювання спеціально-дозвільного типу; 3) домінування імперативного методу конституційно-правового регулювання; 4) переважання серед способів такого регулювання зобов'язань, заборон та спеціальних дозволів; 5) надзвичайно важлива роль правосвідомості, правової культури та законності в конституційно-правовому регулюванні організації та функціонування досліджуваних органів.

Відсутність у тексті Основного Закону норм про органи охорони правопорядку притаманна країнам розвинутої демократії, тоді як країни демократичного транзиту (до яких належить й Україна) вбачають у конституційному закріпленні основ правового статусу органів охорони правопорядку додаткову гарантію конституційного ладу, належного захисту прав і свобод громадян.

Проблематику організації та функціонування органів охорони правопорядку України необхідно розглядати

в контексті організації та функціонування державного апарату та правоохоронних органів України. Окремі її аспекти були досліджені в наукових працях таких учених, як М.М. Бурбика [22], І.В. Зозуля [23], Є.В. Додін [24], А.М. Куліш [25], О.М. Бандурка [26] та інших. Водночас функціонування правоохоронної системи суспільства в сучасних умовах засвідчило наявність актуальних проблем, пов'язаних з організацією та діяльністю органів охорони правопорядку України, які є найбільш значущими та стосуються таких аспектів: 1) організаційного; 2) функціонального; 3) організаційного та функціонального.

Слід відмітити, що, на жаль, і в сучасних умовах досліджувані органи у своїй діяльності здебільше являють собою державоцентричну мілітаризовану репресивну модель, успадковану з радянських часів, якій притаманна жорстка ієрархічність, політична ангажованість та переважно орієнтування на захист політичних та бізнесових інтересів, що має результатом взаємне відчуження цих органів і суспільства. При цьому найбільш вагомою проблемою в організаційному напрямі є недостатня роль кадрових служб у конкурсному доборі кандидатів на проходження служби в органах охорони правопорядку, що в подальшому має наслідком різноманітні негативні прояви з боку правоохоронців (непрофесійність, недотримання прав людини, неправомірне застосування зброї, корупцію тощо), а також і те, що не в повній мірі забезпечена й належна підготовка майбутніх фахівців у період їх навчання.

Події 2013–2014 рр. у нашій державі засвідчили погіршення якості особового складу, рівня їх професіоналізму, характеру стосунків як усередині системи, так і з населенням, зростання рівня корумпованості тощо, що не сприяло результативності їх роботи та належного протистояння порушенням прав людини. Такі негативні події є наслідком недосконалості національного законодавства з питань організації та функціонування органів охорони правопорядку України, а хронічне бюджетне недофінансування переважної більшості органів охорони правопорядку України, що носить системний характер, є причиною внутрішньої та зовнішньої корупції.

У державі загострюється потреба вирішення й інших не менш важливих проблем організаційно-функціонального характеру: впливу політичних сил, які перебувають при владі, на організацію та діяльність досліджуваних органів; недостатня поінформованість населення про існування органів охорони правопорядку України та інші.

Обґрунтування теоретичних положень, що є відображенням шляхів вирішення цих проблем, дають можливість визначити такі основні напрями вдосконалення національного законодавства з питань організації та функціонування органів охорони правопорядку України, що торкаються:

1) організаційного аспекту існування органів охорони правопорядку України:

– окремі статусні закони (Закон України «Про міліцію» (ч. 1 ст. 17), «Про Службу безпеки України» (ч. 2 ст. 19), «Про Національне антикорупційне бюро України» (ч. 4 ст. 10) доповнити такими вимогами, як «добросовісність» та «патріотична мотивація» для підвищення ролі кадрових служб;

– збільшити практичну складову в навчальних планах відомчих ВНЗ України, які здійснюють підготовку фахівців для ОВС за спеціальностями «Правознавство» та «Правоохоронна діяльність», а також на рівні статусних законів передбачити як обов'язкову для майбутніх праців-

ників цих органів підготовку безпосередньо в навчальних центрах практичних підрозділів;

2) функціонального аспекту існування досліджуваних органів:

– окремою нормою в Кодексі цивільного захисту України передбачити необхідність підпорядкування органів охорони правопорядку, задіяних у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, Єдиному Координаційному центру з питань надзвичайної ситуації. Критерієм під час вирішення питання призначення керівництва такого центру необхідно враховувати той чинник, який був покладений в основу введення такого режиму (військовий, техногенний, масові безлади тощо);

– недостатня взаємодія органів охорони правопорядку з інститутами громадянського суспільства та органами місцевого самоврядування в питаннях здійснення цими органами публічної влади функції право охорони, що вимагає підвищення ролі інститутів громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування в заходах забезпечення прав і свобод населення;

– розроблення та законодавче закріплення дієвих засобів: а) механізмів налагодження тісної співпраці органів охорони правопорядку України з населенням та місцевими громадами; б) механізмів контролю за діяльністю органів внутрішніх справ та окремого правоохоронця;

3) щодо організаційного та функціонального аспектів: – нове законодавство про міліцію (поліцію) має бути орієнтовано на зміну мілітаризованої моделі організації та діяльності міліції як одного з основних та найбільш чисельних серед органів охорони правопорядку України органу в напрямі поєднання цивільної та мілітарної складових;

– покращення фінансування органів охорони правопорядку України за рахунок розробки відповідного механізму, що значною мірою забезпечить від внутрішньої та зовнішньої корупції та передбачатиме: а) проведення за допомогою міжнародної технічної допомоги розрахунків реальних потреб та витрат на утримання досліджуваних органів; б) скорочення посад (або ж їх розтастування), які прямо не пов'язані з виконанням правоохоронних функцій; в) оптимізацію системи управління за рахунок скорочення керівної ланки органів охорони правопорядку України;

– орієнтиром для вирішення питання щодо недопущення впливу на організацію та діяльність досліджуваних органів політичних сил, які перебувають при владі, мають послугувати відповідні положення Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України, викладених у частині «Деполітизація»;

– для покращення поінформованості населення про організаційний та функціональний аспекти існування органів охорони правопорядку України – розробка та нормативне впровадження механізму, який передбачить максимально можливу, з огляду на специфіку досліджуваних органів, їх підзвітність та гласність.

Висновки. Ця стаття є спробою узагальнити та обґрунтувати положення концепції конституційно-правових засад організації та функціонування органів охорони правопорядку України на сучасному етапі її розвитку, істинність яких може бути перевірена часом та втілена в життя. Автор не претендує на вичерпність та істинність в останній інстанції та пропонує залучитися до наукової дискусії із цієї проблематики інших фахівців у галузі загальної теорії держави та права, конституційного й адміністративного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бандурка О.М. Конституційно-правові засади реформування правоохоронної системи України / О.М. Бандурка // Впровадження нового Кримінального процесуального кодексу України в правоохоронну діяльність та навчальний процес: досвід та шляхи удосконалення : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків. 5 квітня 2013 р.). – Х. : ХНУВС, 2013. – С. 16–20.
2. Демократичні засади організації і функціонування вищих органів державної влади : [монографія] / [Ю.Г. Барабаш, І.І. Дахова, О.П. Євсєєв та ін.]; за заг. ред. Ю.Г. Барабаша. – Х. : Право, 2013. – 272 с.

3. Копейчиков В.В. Механизм советского государства / В.В. Копейчиков. – М. : Юрид. лит., 1968. – 215 с.
4. Кравченко В.В. Конституційне право України : [навч. посіб.] / В.В. Кравченко. – Вид. 3-тє, виправл. та доповн. – К. : Атіка, 2004. – 512 с.
5. Наливайко Л.Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія / Л.Р. Наливайко. – Х. : Право, 2009. – 600 с.
6. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України : [підручник] / [В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко] ; за заг. ред. В.Ф. Погорілка. – К. : Прецедент, 2009. – 344 с.
7. Загальна теорія держави і права : [підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / [М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.] ; за ред. докт. юрид. наук. проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, докт. юрид. наук. проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. – Х. : Право, 2010. – 584 с.
8. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : [навч. посіб.] / П.М. Рабінович. – Вид. 9-е, зі змінами. – Львів : Край, 2007. – 192 с.
9. Серьогіна С.Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики : монографія / С.Г. Серьогіна. – Х. : Право, 2011. – 768 с.
10. Фрицький О.Ф. Конституційне право України : [підручник] / О.Ф. Фрицький. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 536 с.
11. Фрицький Ю.О. Державна влада в Україні: становлення, організація, функціонування : [монографія] / Ю.О. Фрицький. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2006. – 360 с.
12. Тацій В.Я. Визначення поняття та системи правоохоронних органів у концепції змін до Конституції України (концептуальні підходи) / В.Я. Тацій // Право України. – № 11–12. – С. 233–240.
13. Шаповал В.М. Феномен державного органу (органу держави) або органу державної влади: теоретико-правовий і конституційний аспекти / В.М. Шаповал // Право України. – 2003. – № 8. – С. 25–29.
14. Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : [підручник] / О.Н. Ярмиш, В.О. Серьогін. – Х. : Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. – 653 с.
15. Теорія держави і права : підручник / кол. авт.; кер. авт.кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. – К. : Ун-т сучасних знань ; Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. Ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2014. – 468 с.
16. Шатіло В.А. Співвідношення функцій державного апарату та механізму державної влади / В.А. Шатіло // Вісник академії адвокатури України. – 2013. – № 2 (27). – С. 5–11.
17. Гладун З.С. Конституційне право України : [навч. посіб.] / З.С. Гладун, М.П. Федоров, М.Г. Федчишин. – Тернопіль : Видавництво ТНЕУ, 2008. – 566 с.
18. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (енциклопедичний курс) : [підручник] / О.Ф. Скакун. – Видання 2-е, перероблене і доповнене. – Х. : Еспада, 2009. – 752 с.
19. Конституційне право : [учебник] / отв. ред. В.В. Лазарев. – М. : Юристь, 1999. – 592 с.
20. Соколенко О.Л. Статус і місце правоохоронних органів серед суб'єктів правоохоронної діяльності / О.Л. Соколенко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 4. – С. 246–254.
21. Колпаков В.К. Адміністративне право України : [підручник] / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
22. Бурбика М.М. Ще раз до визначення поняття «правоохоронні органи» / М.М. Бурбика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/32483/3/burbika.law.enforcement.pdf>.
23. Зозуля І.В. Правоохоронні органи чи органи правопорядку: щодо доцільності перейменування / І.В. Зозуля // Право і суспільство. – 2013. – № 4. – С. 65–70.
24. Додін Є.В. Зміст правоохоронної функції митних органів України / Є.В. Додін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom9/17.pdf>.
25. Куліш А.М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 / А.М. Куліш. – 2009. – 315 с.
26. Бандурка О.М. Поліція в Україні: історико-правове дослідження (початок XVIII ст. – 1917 р.) : [монографія] / О.М. Бандурка, В.А. Греченко, О.Н. Ярмиш. – Х. : Золота миля, 2012. – 616 с.